

Kirjoittamisen opettamisesta

Miten opetat oppilaitasi kirjoittamaan? Kysymykseen vastaaminen ei lukion tai yläasteen opettajalle liene kovin helppoa. Jokaisella on varmasti omat keinonsa, jotka poikkevat toisistaan melkoisesti. Kirjoittamisen päämäärä ratkaisee osaltaan opetustavat. On eri asia opettaa kirjoittamaan fiktiivistä tai asiatekstiä. On myös varottava tapamasta oppilaan kirjoitushaluja, eli opettajan on oltava samalla sekä hienotunteinen että vaativa. Oppilas olisi saatava kirjoittamaan mielellään eikä vastentahtoisesti. Kirjoittelun palautuksen pitäisi olla odotettu tapahtuma eikä kauhunhetki.

Kirjoittamiseen vieraalle ihmiselle liittyy kai aina tietty jännitys. Kun nuori opettaja arvostelee ensimmäisiä aineitaan, hän saattaa tuntea hienoista epävarmuutta, varsinkin jos oppilaat ovat lähes samanikäisiä. Uusien oppilaiden ja opettajan välinen yhteistyö saattaa kangertaa, vaikka opettaja olisi kokenutkin. Jännitys konkretisoituu joka syys tavallista runsaampaan kyselyyn ennen kirjoitustilannetta. Samoin on asia ennen ylioppilaskirjoituksia, kun joudutaan kirjoittamaan ventovieraalle. Kirjoittajan persoonan tunteminen auttaa joskus huomattavasti tekstin ymmärtämistä. Kirjoittamisen opettajan ja oppilaan välinen yhteistyö sujuukin sitä paremmin, mitä paremmin kumpikin tuntee toisensa. Luottamussuhteen täytyy toimia. Opettajan on silti muistettava ohjeita antaessaan, ettei hän suinkaan ole tekstien ainoa lukija jatkossa.

Opettaja on mielestäni eräänlainen valmentaja. Hän etsii oppilaastaan kykyjä, joita tämä ei välttämättä itse ole huomannut,

tai hän vahvistaa ohjattavansa jo huomaamia lahjoja. Opettajan on oltava välistä ankara karsiessaan liikvoja rönsyjä, mutta hänen täytyy aina muistaa, että ei tapa kasvia rönsyjä leikatessaan. On hyvä pitää mielessä Matti Kuusen lausahdus: »Se tekee kirjoja, joka osaa; joka ei osaa, tutkii kirjan tekemistä.» Tarkoitan sitä, että hyväkään valmentaja ei yllä valmennettavan huipusuorituksiin, vaikka kykenee näkemään valmennettavan harjoittelussa virheitä.

Kirjoittamisen opettamisessa pätee sama kuin kaikessa muussakin opettamisessa. Kaiken lähtökohtana on halu oppia. Ellei oppilas halua kirjoittaa hyvin, on kaikki turhaa. Olen urallani tavannut nuoria, jotka ilmoittavat lakonisesti, että heille riittää kuuntoneen ja selviytyminen läpi kirjoituksista, eikä silloin ole paljon tehtävissä. Useimmin ihminen kuitenkin on kunnianhimoinen ja haluaa näyttää menestymisensä. Tätä kannattaa ruokkia. Keinoja nuoren kirjoittajan kannustamiseksi opettajalla on riittämiin. Hän voi antaa hyvän numeron kirjoitelmasista, hän voi lukea luokalle loistavia aineita tai katkelmia, hän voi »kehua» kirjoittajan jäsentelyä, asiallisuutta, tietomäärää, tyyliä, sananvalintaa jne. Tärkeintä on, että jokainen kirjoittaja tuntee saavansa palautetta ja aina jotain rohkaisevaa epäonnistuneestakin harjoituksesta. Tässä opettajan taito tulee parhaiten esille. Hänen on kritisoitava esitystä, mutta pystyttävä olemaan nolaamatta tekijää ja saatava hänet yrittämään entistä uutterammin seuraavalla kerralla. Yritteliästä kokeilijaa pitäisi rohkaista löytämään oma lajinsa, ei missään tapauksessa tappaa hänen innostustaan.

Jokainen kirjoittaja on oma persoonansa. Jokaista kirjoittajaa tulisi kehittää juuri omana persoonanaan. Toinen lukee mielellään kaunokirjallisuutta, toinen ei lue edes koulun »pakollisia». Toinen harrastaa balettia ja maalaamista, toinen mopon virittelyä ja kalastusta. On selvää, että samat ohjeet eivät vaikuta samalla tavalla. Mitä paremmin opettaja ottaa huomioon erilaiset kyvyt, sitä parempia ovat tulokset.

Otsikoiden laadinnassa on otettava huomioon eri persoonallisuudet, jotta mahdol-

lisimman moni voisi hyödyntää tietojaan ja taitojaan. Otsikoiden valinnassa kuten muussakin ohjaustyössä olisi muistettava kirjoittajien ikä ja kehittyneisyys. Liian vaativat tehtävät liian varhain saavat helposti epäonnistumaan; toisaalta tehtävien on oltava riittävän haastavia. Opettajan pitäisi silloin tällöin asettaa oppilaansa asemaan opetustyötä tehdessään, koska nopeasti muuttuva aikamme muuttaa niin paljon sekä ihmisiä että asioita. Kirjoittamisen opettaja ei saisi etäännyä pilvilinnoihinsa. Hänen pitäisi seurata ympärillään pyörivää elämää ja ehkäistä iän tuomaa etäisyyttä oppilaaseen. Mitä paremmin tunnet oppilaasi, sitä helpompi on antaa yksilöllisiä ohjeita.

Kirjoittamisen opettaminen on pitkälti henkilökohtaista ohjausta. Itse toteutan tätä siten, että aineen palauttamisen jälkeen oppilaan tutustuttua korjausmerkintöihin kierän luokassa keskustelemassa ongelmista ja yleisemmistä asioista jutellen koko luokan kesken. Tietysti kirjoitan myös itse aineeseen kommentteja. Monen kirjoittajan varsinainen ongelma on kuitenkin se, että hän kirjoittaa vuodesta toiseen, kuten on ennenkin kirjoittanut. Tällöin oppilas on havahdutettava huomaamaan, ettei hän enää ole ala-asteelainen tai peruskoululainen, vaan kehittynyt nuori, joka kyllä pystyy aikuismaisempaan suoritukseen. Hyppäys tuloksissa on usein huikea. Toinen ongelma on usein asiatyylisen tekstin laadinta totutun fiktiivisen sijaan. Tässäkin kirjoittajan rohkaisu luottamaan omiin kykyihinsä tuottaa tulosta.

Tyhjästä on paha nyhjästä, joten kirjoittaja on saatava aktiiviseksi tiedon hankkijaksi ja asioiden seuraajaksi. Tässä opettajalla on käytettävissä monia mahdollisuuksia. Yhteistyö muiden opettajien kanssa ja muiden oppiaineiden hyödyntäminen on luonnollinen osa tiedonsaantia, mutta nykyisenä media-aikana tiedotusvälineiden aktiivinen seuranta olisi saatava jokaiselle oppilaalle luonnolliseksi asiaksi. Pelkkä sarjafilmiä ja ajanvietteen katselu ei riitä, mutta ehkä niidenkin kautta päästään analysoinnin alkuun. Tuomitseva asenne ei välttämättä lisää yhteistyötä oppilaan kans-

Opetus

sa, mutta kritiikin käytön harjoitteluun aineisto on omiaan. Yleensäkin oppilaan kritiikin kehittäminen lisää terävyyttä kirjoittamiseenkin. Keskustelut ja väittelyt ajankohtaisaiheista antanevat virikkeitä myös asioiden seuraamiseen. Kirjallisuuden lukemista ja analysointia ei tietenkään saa unohtaa.

Vaikka aika muuttuu ja ihanteet muuttuvat, on sentään jotain pysyvää. Oikeakielisyys on säilynyt ja säilynee kirjoittamisen yhtenä tavoitteena. Kieliopista ei saa tehdä pahaa peikkoa, mutta oikeakielisuuden tarpeellisuus on juurrutettava oppilaaseen riittävän varhain. Minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa. Minusta oikeakielisyssääntöjen oppiminen ei varmasti ole sen vaikeampaa kuin liikennesääntöjen oppiminen ajokorttia varten. Miksi oikeakielisyys ei voisi olla yhtä luonnollinen asia peruskoulun käyneelle kuin liikennekäyttäytymisen oppiminen ajokorttikokelaalle? Turhanai-kainen saivartelu oikeakielisuuden varjolla on kokonaan toinen asia. Sitä tuskin kukaan

kaipaa. Silti oppilaalle on tehtävä selväksi, että asiatyylillä vaatii erilaista sanankäyttöä ja välimerkitystä kuin nuortenpalstat.

Kielemme omalaatuisuuden ja hienouden säilyttäminen eurokansalaisuudesta huolimatta tulee olla äidinkielemme kirjoittamisen perustavoitteena, ja vaikka murrosikäinen usein väittää kirjakielisen tekstin kahlitsevan itseään, viimeistään lukiossa oppilas on saatava tajuamaan, ettei hän voi koko ikäänsä olla keskenkasvuinen. Henkisen kasvun kehittämisessä kirjoittaminen on erinomainen väline. Sitä pitää harjoitella aivan samoin kuin urheilijan on harjoiteltava lajiaan päästäkseen itseään tyydyttävään lopputulokseen. Sen eteen on tehtävä työtä niin kirjoittajan itsensä kuin hänen valmentajansa. Ohjeeni oppilaalle on se, että hän kirjoittaa tekstin, jonka hän tyydytystä tunteen haluaa lukea yleisölleen. Jos tulos on tällainen, se on mielestäni onnistunut.

TARMO SALONEN